

Йордан Йовков

Край Места

Няколко месеца прекарах в с. 3., където имаме погранична застава. Както навсякъде около Места, и ТУК населението обработва само тютюн, но по-рано е имало богато скотовъдство. Безбройни стада овце, кози, говеда и коне са пълнили пространните пасбища на Саръшабанското поле и горите из делтата на Места.

Новото време прави живота от ден на ден по-тежък и затова идиличната простота на миналото и някогашното благоденствие изглеждат още по-хубави и по-свидни. На тая тема твърде често приказвахме с хаджи Ибрахима, най-богатия човек в селото и наш хазаин. И само при тия разговори старецът, инак флегматичен и спокоен, ставаше и по-приказлив и се вълнуваше. А пък следи и паметници от доброто старо време можеха да се видят навсякъде, имаше ги и в чифлика на нашия хазаин. Зданието беше просторно и голямо, но повечето му стаи бяха оставени недоправени и без таван, за да служат за сушилни. И тук, в една от тия стаи, между низите и саръците със сухи тютюневи листа, беше домашният музей на хаджн Ибрахима. Всички вещи, които бяха събрани в него, не служеха вече за нищо, но всяка една беше скъп спомен. Имаше ведра, чебъри, кръклиги, овчарски геги, чанти, кожени силахлъци, седла с широки железни стремена, юзди, украсени с тежки и многобройни пискюли от червен ибришим, нагръдници, на които висяха големи зъби от глиган, споени като полумесец. После – кулаклии ножове, пи-ринчени барутници, дълги по няколко метра хергелджийски камшици. Но между тоя старинен инвентар иай-много се хвърляше в очи едно нещо: това бяха няколко пълни комплекта от звънци – хлопатари.

Овчарската слабост към тоя род украшения ми беше известна, но това, което виждах сега, беше съвсем ново и особено. Звънците бяха два вида: от туч и от желязо. Като се започне от най-малките, следваха, поред други със също такава форма, но все по-големи и по-големи. Целият комплект имаше дванайсет номера. Железните бяха още по-големи, приличаха на попски шапки и последният номер имаше невероятни размери – почти колкото един котел. Машабът на физическите сили като че е бил по-друг в миналото. В музеите ние всякога се питаме какви хора е имало някога, за да могат да въртят някогашните грамадни мечове и да изтрайват под страшната тежест на железните доспехи. Навярно и животните, които са носели тия звънци, ще да се били по-други.

Но оригиналността на звънците не беше само в големината им. Когато хаджи Ибрахим, увлечен в разказите си, подигаше някой от тях, като че пробудени от дълбок сън, в тишината на стаята проочаваха и се разливаха чаруещи звуци. И това беше най-красноречивият език на

миналото. Трябва любовта към някогашния първобитен, но хубав поминък да е била твърде голяма, за да се превърне обикновената нужда в разкош и простият занаят на железарите от Саръ Шабан и Кавала да стане изкуство. Защото и направата, и металическият сплав са имали секретта си, а различните гласове на звънците от един комплект напълно се съгласуваха със законите на музикалната гама. Една веща ръка би могла да съчетае тия звуци в сложна и хубава мелодия.

Тъкмо това разказвах на хаджи Ибрахима. Казвах му че има хора, които ходят от град на град и с такива звънци, като неговите, свирят всякакви песни и печелят пари. Но старецът не ме разбра, или пък не искаше да ме разбере. И наистина, тая ексцентрична музика може да бъде твърде забавна върху сцената на някое вариете, но какво е тя при музиката от звънците на свободните стада, тая чудна симфония на летните нощи, която знаят само хората от широките полета! Тая музика беше запомнил хаджи Ибрахим и не искаше да повярва, че и днес някъде може да има нещо подобно.

Някогашното скотовъдство сега не съществува вече. Но и днес природата е такава, каквато е била някога, за да бъде то възможно. Като напусне планинската врата между върховете Инжекъз и Карпузтепе, Места излиза в равнината. И ето тая река, широка, спокойна и хубава, е животворното сърце на цялото Саръшабанско поле. Зимата тук е топла, сняг не пада никога и още с първите пролетни горещини из влажната земя бликва буйна растителност. Гъста и злачна трева покрива ливадите, висока тръстика се залюлява над блатата, гората из делтата – пространния и тайнствен Коджаорман – потъмнява и се изправя сред полето като планина.

Това е същинска тропическа гора. Исполинските стари дървета нито могат да се видят тъй, както си са, нито могат да се познаят. Долу от земята се подига гъсталак от младочки, плъзват нагоре и хиляди виещи растения: хмел, повет, бръшлян, дива лоза и какви не други още. Тия безбройни живи въжа вървят по всички посоки, кръстосват се и се преплитат, изпълват цялото пространство под свода на клонете, изкачват се по самите върхове и спусчат оттам гъсти потоци от листа, чужди на самите дървета. Цялата гора, омотана в тая хаотична тъкан, добива нови и фантастични очертания, слива се в обща една зелена маса, непроходима и гъста. Навътре може да се иде само по тесни коридори, пресечени от дърварите. Но тук-таме може да се видят и малки полянки. Те са се открили след отколешни пожари и само там пада слънце и горе небето се синее. А наоколо пък се изправят плътните стени на гъсталака и ниско

до земята се чернеят в тях валчести дупки, из които се провират чакали-те и дивите свини.

Дълбока и странна е денем тишината на тая гора. Човек рядко стъпва тука, всичко живо се спотайва и се крие на сянка. Все пак някакъв невидим живот се чувствува и неволно въображението иска да насели тая глуха пустота. Ето уединена кръгла полянка. Някъде от самите върхове на гората се отделят и се спускат чак до долу само две стъбла от дива лоза. Те висят съвсем свободно във въздуха и сплитат краищата си като люлка. Наоколо е гъста трева и цветя из нея, тъй пресни и тъй хубави, каквито могат да се намерят само в най-затънтените места. Леко се люлее тая горска люлка. Не някоя самодива ли се е люляла тука преди малко и високата трева не се ли поклаща още от леките ѝ стъпки?

Съвсем друго е, когато задуха силен вятър. Гората се събужда и оживява. И тоя глух и тайнствен пущинак, доскоро изпълнен само с мълчание и тишина, изведнъж се раздрусва, бучи и лудее в някаква мъгъща и страховита ярост, като че бурята не иде от другаде, а се ражда тук – из самите недра на гората.

Но тук върхове и клони не се огъват и не се люлеят. Гората яко е увързана с лианите и само отделни маси изцяло и тежко се поклашат, подобно на грамадни кораби, отрупани с гирлянди и въжа. Иде глух и смесен шум: някъде преплетени клони скриптят, някъде бучи празна хралупа, хиляди растителни въжа, изсъхнали и обтегнати между клонете, звучат като струни, кършат се сухи съчки, подига се вихрушка от сухи листа. Всичко се слива в страховит и многогласен шум. Като че се чува и болезнен стон, и смях, и викове, и бързи тежки стъпки. Там някъде не пропуска ли сур елен, не язди ли на него юда и наместо камшици не размахва ли змии? Или пропълзъл на изсъхнал клон, навил около него сребърните си пръстени и пиан от бурята, не свири ли нейде смок?

Стари поверия и легенди, които изглеждат възможни и правдоподобни, когато човек е в Коджаорман! Това е някакъв фантастичен мир, изпълнен с разнообразен и стихийен живот, нестесняван от нищо, тържествуващ и сит сред това изобилие на влага и храна. Плодоносните недра на земята щедро кърмят тоя живот, растителността лудее, множи се и удавя всичко в зеленината си. И тя не се свършва при границите на гората: от двете страни на Коджаорман се разстила, все тъй девствено и зелено, Саръшабанското поле.

Трудът и усилията на човека като че изнемогват пред това веселие на природата. И пролет, когато тук-там в полето се появяват малки квадрати от изорана земя – това изглежда като миниатюрни драскотини

върху здравата снага на земята. И ясно се вижда, че единственият поминък, който не би бил в противоречие с тая могъща и дива природа, това е скотовъдството. Но големите стада отдавна са изчезнали и в топлите южни нощи отколе вече не звучи песента на звънците. Те стоят захвърлени по таваните, както в чифлика на хаджи Ибрахим. И в тия замлъкнали звуци, под праха на годините погребана е за всякога пленителната поезия на доброто старо време.

КРАЙ

Източник: Словото
Набиране: Иван Иванов

Публикация

Йордан Йовков, „Събрани съчинения в шест тома“, Том първи, „Български писател“,
С. 1976. Под общата редакцията на Симеон Султанов.

Свалено от „Моята библиотека“ [<http://purl.org/NET/mylib/text/7932>]